În marginea „chestiunii homerice” – prima întrebare

Anton ADĂMUŢ*

„Unde se află, deci, acest iubit bărbat? De
ce rămâne el atât de multă vreme incognito”?
(Fr. Nietzsche, *Noi, filologii*)

Keywords: *Homer*; *Illiad*; *Odissey*; *poet*; *rhapsode*; *Socrates*; *Plato*

Cele trei întrebări implicate de şi în „chestiunea homerică” sunt: 1. cine a fost Homer?, şi dacă a existat; 2. au poemele homerice un autor sau mai mulţi?; 3. de către cine, când, unde şi în ce fel de circumstanţe au fost compuse poemele homerice? Mă interesează în textul de față mai ales prima întrebare în marginea căreia (marginea din stânga, să spun, după dispoziția celor trei întrebări) desfășor câteva considerații. Problema e veche și cunoscută, nu insist excesiv asupra ei decât în măsura în care poate contribui la soluționarea întrebării celei dintâi.

Una dintre cele mai recente contribuţii în domeniu este aceea a lui Jean Georges Varsos (Varsos 2002), o teză de doctorat în fapt. Teza a fost susţinută la Facultatea de Litere din Geneva sub coordonarea profesorului Wlad Godzich. Autorul are în vedere o lectură comparativă plecând de la F.A. Wolf (*Prolegomena ad Homerum, sive de operum homericorum prisca et genuina*) şi W. Benjamin[1] (cu *La tâche du traducteur*, 1923). Lectura comparativă este una desfăşurată între paradigma filologică şi tendinţele ei istoriciste (Wolf) şi paradigma centrată pe traductologie (W. Benjamin). Cu alte cuvinte, relaţia dintre literatură şi istorie plecând de la reproducerea şi traducerea textului. Chestiunea homerică e tratată ca un caz exemplar şi ancheta este tranşată în cheia unei lecturi comparative între Wolf şi Benjamin. Lectura lui Wolf explorează paradigma filologică şi istoricistă[2], cea a lui Benjamin reia presupoziţiile unei critici al cărui centru este chiar problema traducerii. Discută concepte sau cupluri de concepte din

* Universitatea „Alexandru Ioan cuza” din Iași, România (antonadamut@yahoo.com).

[1] Vezi Weler 2014, lucrare unde autorul vrea să formuleze un concept a ceea ce el numeşte „traduction littéraire” plecând de la comentariul lui W. Benjamin din *La tâche du traducteur*, pe de o parte, şi conceptul de „intraduisible” pe de altă parte, cu trimitere directă la Derrida – conceptul de traducere ca gândire a diferenţei). O chestiune asemănătoare aflu la Schramm Júnior 2014, unde problema homerică este pusă în termenii teoriei traducerii plecând de la ceea ce au făcut Matthew Arnold (1861) şi J.L. Borges (1969). Problema e discutată ca *translation-related* şi *translation it self* pe un caz particular din *Odiseea*, anume capturarea lui Proteu de către Menelau relatată în cântul patru al poemului. Remarc şi faptul că textul lui Schramm trimite insistent la Varsos, nu şi fără de folos.

[2] Wolf se cantonează într-o atitudine de obiectivitate istorică şi ştiinţifică: *Tota quaestio nostra historica et critica est, non de optabili re sed de re facta*; vezi Suzanne Saïd (Saïd 1997: 14).

BDD-A31818 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:00:04 UTC)

perspectiva formei şi substanţei, scriiturii şi textualităţii, lecturii şi cititurii, limbajului omenesc şi temporalităţii istorice.

„Chestiunea homerică" este veche, în primul secol după Christos istoricul Iosefus Flavius susţinea că Homer era analfabet şi incult (ceea ce presupune deja acceptarea unui Homer istoric) (Smith 2014 : 3)[3].

În *Noi, filologii*, Nietzsche spune că „noi credem într-un singur mare poet al *Iliadei* şi al *Odiseei* - *dar nu în Homer ca fiind acest poet*" (Nietzsche 1994: 38), „căci cine a fost, de fapt, Homer, înainte de fapta spirituală curajoasă a lui Wolf? Un bun bătrân, cunoscut în cel mai bun caz sub eticheta de «geniu natural», în orice caz copilul unei epoci barbare" (Nietzsche 1994: 40), şi admiraţia lui Nietzsche pentru F.A. Wolf este deplină. Nietzsche este aici mai aproape de Goethe decât de Voltaire, şi nu e greu de înţeles de ce „anticii, după Goethe, «îi aruncă în disperare pe discipolii lor zeloşi». Voltaire spunea: «Dacă admiratorii lui Homer ar fi sinceri, ar recunoaşte plictiseala pe care favoritul lor le-o provoacă atât de des»" (Nietzcshe 1994: 71). În fine, „Homer ca poet al *Iliadeii* şi *Odiseei* nu este o tradiţie istorică ci *o judecată estetică*" (Nietzsche 1994: 36).

Surprinzător, sau poate nu!, Nicolae Iorga îmi vine în ajutor acum şi aici, şi asta ca un interludiu autohton. Iată povestea.

La invitaţia lui Dumitru Caracostea, pe care Iorga nu l-a apreciat (şi nu este singurul dintre istorici, fie ei de un fel sau altul!; amintesc aici şi pe foştii săi studenţi Constantin C. Giurescu şi Petre P. Panaitescu), la 1 februarie 1935 Iorga ţine o conferinţă despre Homer. Spicuiesc ceea ce mă interesează: „Homer este acesta, dar se pune întrebarea: *care* Homer?" (Iorga 1935: 7) (şi iată problema homerică deja formulată! – n.m.); „s-a încercat şi o etimologie, de unde vine numele lui Homer, şi, când se făceau etimologii ca *lucus*, «dumbravă întunecată», care ar veni de la *a non lucendo*, «nu luceşte», sau *cadaver* - *caro dato vermibus* = «carne dată viermilor», pe vremea aceea s-a făcut din Homer «acel care nu vede», *ho me orà*" (Iorga 1935: 8); „la ce părere s-a ajuns astăzi? S-a ajuns la părerea că, fără îndoială, opera este individuală, personală, dar întrebarea este: personală în întregime, sau avem a face cu mai mulţi Homeri?" (Iorga 1935: 11); „Homer are un *epitet*: cutare este *glaukopis*, cu ochii de culoarea glaucă" (Iorga 1935: 19)[4]. Iar un fost bursier al „Accademia di Romania a Roma" (înfiinţată la propunerea lui Iorga) susţine că Homer nu a existat ca personaj istoric, e un simplu simbol, „numele lui e un substantiv comun cu înţelesul «Orbul», iar *Iliada* opera colectivă a unor cântăreţi lipsiţi de vedere" (Pippidi 1967: XIV).

Câteva precizări. Ştim oarecum din biografiile homerice cine sunt părinţii lui Homer. Tatăl, adoptiv de cele mai multe ori, este Meles, zeul unui fluviu sau fluviul însuşi personificat sau un alt bărbat pe nume Maion, tot ca tată adoptiv. Alţi „candidaţi" la rolul de tată sunt Crethon şi Alemon. Numele adevărat al tatălui nu-l ştim, nu ştim nici numele adevărat al poetului, poate *Melesigenes* („fiul lui Meles"), iar sensul numelui

[3] Informaţia cu privire la Iosefus Flavius este din *Anthologia Palatina*, 1. 2. 12. Aceeaşi idee şi la Jean Pépin (1976 : 115).

[4] Cu privire la culoarea „glaucă", spun că în greaca veche *glaucoma/glaukos* înseamnă „verde", iar în limba latină *glaucoma*/*glaucus* înseamnă „verzui-albastru" (e culoare albastră cu nuanţă de verde, albastru-verzui).

BDD-A31818 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:00:04 UTC)

Homēros este „Orbul”, doar lexiconul Suda îi spune „Ostaticul”[5]. Un alt prezumtiv tată al lui Homer are semnificativul nume *Dmasagoras* („acela care controlează adunarea”), încât unul este *Daemon* („deşteptul”), sau poate că tatăl este pur şi simplu necunoscut, suntem cam (definitiv) orbi în privinţa aceasta. Identitatea mamei este la fel de fluidă, deseori este, ca şi tatăl, anonimă, alteori este o femeie cu numele *Cretheis*, *Hyrneto* sau *Themiste*. Alteori are nume care prefigurează talentul poetic al fiului: *Eumetis* („vicleana”), *fiica lui Euepes* („omul care compune versuri frumoase”), şi aici orbecăim, nu e de mirare!

Fiul propriilor sale poeme a mai fost considerat Homer în Antichitate, ceea ce ar însemna că era fiul lui Telemach care era fiul lui Odiseu (sau era Homer fiul adoptiv al lui Phenius, bardul din Itacha). Până la urmă, „divinul Homer”, după cum îi spune Platon, poate fi considerat odrasla unui zeu anonim, cel mai adesea scos din anonimat de Apollo care-l zămisleşte cu o nimfă sau măcar cu principala muză, Calliope (Saïd 2011: 10-12).

Felurite etimologii ale cuvântului grec *homeros* au fost încercate. Poetul ar fi fost trimis la greci, mai precis trimis locuitorilor din Chios ori Colofon, sau poate la regele Persiei ca ostatic (*homēros*). *Homeros* mai înseamnă şi „orb” în dialectul eolian vorbit în Boeţia, Lesbos şi alte câteva colonii. Mai trimite şi la *homērein* („copil de trupă”, „însoţitor”). Cercetătorii moderni tind să uzeze de onomastica homerică în aşa fel încât să reflecte rezultatul propriilor lor cercetări. Friedrich Gottlieb Welcker (1784–1868) e cel dintâi care derivă *Homēros* din *homou* şi *ararisko* şi care ar însemna „compilator” (*Zusammenfüger*). E urmat de Gregory Nagy pentru care *Homēros* înseamnă „acela care se potriveşte cântecului”, iar Durante şi mai apoi West leagă *Homēros* de *homarion* însemnând „adunare comună” a poporului, cu argumentul că acesta era tipul de situaţie în care se recitau poemele (Saïd 2011: 9–10)[6]. Oricum, poemele homerice „erau recitate sau cântate de aezi, care erau numiţi *rapsozi*: cuvântul înseamnă «cusători», pentru că ei «coseau» la un loc, adunându-le în compoziţii ample, diferite istorii, episoade răzleţe, iniţial independente. […]. În ţinuturile Ioniei, de pe coasta Asiei Mici, unul din aceşti rapsozi – cunoscut sub numele de Homer, şi de existenţa căruia grecii antici nu se îndoiau –, servindu-se probabil de poemele de dimensiuni mai scurte din ciclul troian cântate de aezi anteriori lui, a compus cele două mari poeme epice” (Drîmba 1984: 528).

Iată ce spune Petrarca despre moartea lui Homer în dialogul epistolar imaginar din *Antiquis Illustrioribus*: „impresionează şi nelinişteşte sufletul celui ce citeşte ceea ce ai amintit despre sfârşitul tău. Cu toate că şi la ai noştri a circulat acel zvon despre moartea ta şi eu însumi, luându-mă după el, am scris undeva acelaşi lucru, era bine şi, dacă-mi permiţi, e bine, dată fiind incertitudinea care planează, ca despre tine şi despre Sofocle să existe o părere mai bună decât aceea că cele mai devastatoare pătimiri ale sufletului, tristeţea şi bucuria, par să fi avut o putere asupra unor atât de divine talente” (Petrarca

[5] Din biografiile homerice „s-au păstrat şapte: 1. *Pseudo-Herodot*; 2. *Pseudo-Plutarh*; 3. Proclos; 4 şi 5 sunt biografii anonime păstrate într-un *Codex* de la Escurial; 6. o biografie anonimă aflată la biblioteca Vittorio-Emmanuele din Roma; 7. o notiţă biografică din lexiconul bizantin Suda. Acestora li se adaugă lucrarea anonimă *Întrecerea între Homer şi Hesiod* scrisă, probabil, în sec. II p.C. În pofida diferenţelor notabile dintre ele, biografiile prezintă elemente comune” – cf. Mihaela Paraschiv, note şi comentarii la Epistola X – „Către Homer”, în Petrarca 2009: 382.

[6] De văzut acelaşi lucru şi în Graziosi 2002: 52. E de urmărit întreg capitolul 4: „Homer’s name and his place of origin”, p. 51–89.

BDD-A31818 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:00:04 UTC)

2009: 355) (şi pluralul, se va înţelege, trimite în text la moartea lui Sofocle). Ce zvon are în vedere Petrarca şi ce „devastatoare patimi" sunt în joc? Zvonul că Homer ar fi murit de tristeţe (în timp ce Sofocle ar fi murit de bucurie[7]). Ce ştia Petrarca de la Valerius Maximus[8]? Ştia ce a aflat din biografia atribuită lui *Pseudo-Herodotus* (cap. 35) şi anume: „Nu este cunoscută chiar moartea lui Homer. Se crede că acesta, fiindcă nu putuse dezlega problema pusă lui de nişte pescari din insula Chios**,** a murit de durere". Ce nu cunoştea Petrarca era o lucrare a lui Pausanias (*Călătorie în Grecia*) în care acesta, „descriind pronaosul templului din Delphi, menţionează efigia din bronz a lui Homer şi oracolul primit de acesta, oracol care-l avertiza să se ferească de cimilitura unor tineri (X, 24, 2)" (Mihaela Paraschiv, în Petrarca 2009: 385–386, unde apare și informația din *Pseudo-Herodotus*).

Acum urmează un izvor extrem de important. Este vorba despre fragmentul 76 atribuit dialogului (pierdut) aristotelic *Despre poeţi*, iar sursa fragmentului o constituie Pseudo-Plutarh cu *Vita Homeri* (3–4). Ce spune Aristotel într-un fragment de 39 de rânduri din cea de-a treia carte *Despre poeţi*? Spune că, pe vremea când Neleus, fiul lui Codrus (altul decât fiul lui Poseidon şi al lui Tyro şi frate geamăn al lui Pelias – n.m.), conducea această colonie ionică, o anume fecioară născută în insula Ios a rămas însărcinată cu un spirit companion al muzelor dansului (muza patroană fiind Terpsihora – n.m.). Când semnele sarcinii au devenit vizibile, s-a ruşinat şi a plecat la Aegina. Piraţii care prădau zona prind fata şi o duc la Smyrna, aflată atunci sub lydieni. Au făcut aceasta ca pe o favoare datorată lui Maeon, regele Lydiei şi prieten al piraţilor. Regele se îndrăgosteşte de fată şi se căsătoreşte cu ea. Fata naşte la soroc, pe malul râului Meles. Maeon adoptă copilul, mama, Critheis, moare imediat după naştere, moare, nu după mult timp, şi Maeon. Mai apoi, pe când lydienii erau asupriţi de eolieni şi decid să părăsească Smyrna, iar conducătorii îndeamnă pe toţi cei ce vor să părăsească polis-ul să-i urmeze, Homer, copil încă, vrea să ştie un singur lucru: pentru care motiv a fost numit „Homer" (*Homeros*) în loc de „Melesigenes"? Homer, devenit faimos, întreabă oracolul cine-i sunt părinţii şi de unde se trage. Oracolul răspunde: „insula Ios îi este patria-mamă, care-l va primi când va muri, dar să se ferească de cimilitura unor tineri". Nu mult timp după aceea, mergând spre Theba la festivalul lui Cronos, Homer s-a oprit în insula Ios unde, aşezat pe stânci, a văzut venind nişte tineri pescari şi i-a întrebat dacă prinseseră ceva. Aceştia, cum nu prinseseră nimic, ci doar se curăţaseră de păduchi, i-au răspuns: „ceea ce am prins am lăsat, iar ceea ce nu am prins am luat cu noi" - [în alte variante: – „noi am aruncat tot ce am prins şi am luat acasă tot ce nu am reuşit să prindem"; „ceea ce am prins, am aruncat; ceea ce nu am prins, am păstrat. Ce am păstrat"? – n.m.]. Nereuşind să dezlege respectiva cimilitură (*ainigma*) a cărei soluţie era că tinerii pescari au aruncat în mare păduchii prinşi şi pe ceilalţi i-au adus înapoi cu ei în

[7] Valerius Maximus, în *Facta et dicta memorabilia* – IX, 12, 5 ne spune că Sofocle, „aflat deja la o vârstă înaintată, după ce participase la un concurs de tragedii, fiind îndelung preocupat de rezultatul nesigur al dezbaterilor juriului, când i-a fost adusă, în cele din urmă, vestea victoriei, a murit de bucurie". Aristofan spune în *Broaştele* (v. 82) că „a trăit şi a murit în aceeaşi bună dispoziţie", de unde, poate, şi „legenda că a murit de râs" (Mihaela Paraschiv, în Petrarca 2009: 387). Versul exact din *Broaştele* este: „Pe când Sofocle-i mulțumit oriunde", în Aristofan 1956: 228.

[8] „Informaţiile lui Petrarca despre moartea lui Homer menţionate şi în *De remediis utriusque fortunae* (I, 64), par să provină din lucrarea lui Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia* – IX, 12, 3, din capitolul intitulat *De mortibus non vulgaribus externorum*" (Mihaela Paraschiv, în Petrarca 2009: 385).

BDD-A31818 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:00:04 UTC)

haine, Homer ar fi murit „de descurajare” (*dia ten athymian*), iar locuitorii insulei l-au îngropat cu toată cinstirea, scriindu-i pe mormânt următorul epitaf: „pământul adăposteşte aici o sacră persoană, pe divinul Homer, căpetenia eroilor” (Aristotel 1886: 79–81; Aristotle 1952: 76–77). Varianta *Certamen Homeri et Hesiodi* ne relatează că ar fi murit căzând pe o parte în noroi după ce a rătăcit trei zile căutând răspunsul la enigmă (Mihaela Paraschiv, în Petrarca 2009: 385–386). Iar locuitorii din Chios îl onorau pe Homer „deşi nu era concetăţeanul lor” (Aristotel 2004: 273).

Aceasta este o altă formă a „tăcerii” lui Homer. Nimeni nu-i cunoaşte cetatea de origine, toate cetăţile şi-l revendică, încât Homer e considerat „omul cu mai multe ţări” – *polupatris*, un soi de stoic înainte de vreme, un *kosmopolitēs*. Smyrna, Colophon şi Chios sunt cele mai vehiculate locuri de naştere. Intră pe listă şi Argos, Micene, Pylos, Ithaca, ba chiar şi Siria, pentru că eroii lui Homer, asemenea celor din Siria, nu consumau peşte. O altă variantă, plecând de la cunoştinţele de astrologie aflate în poeme, îl face născut în Chaldeea (Saïd 2011 : 12–14).

Încă o chestiune. Este vorba despre dialogul lui Platon – *Ion*, unde tocmai Homer e subiectul discuţiei dintre Socrate şi rapsodul (era şi poet, nici vorbă!, ca toţi rapsozii) Ion. În dialogul *Ion* două înţelepciuni par a se confrunta: conştiinţa de sine socratică şi posedarea poetică, zeiţa Atena şi Dionysos, şi Socrate compară entuziasmul poetic cu delirul dionysiac. Despre ce este vorba?

Rapsodul Ion (ocurenţa „ion” este participiul prezent de la *ienai* – „a merge”. Ion e mereu în trecere. Prin comparaţie, Socrate e un sedentar, încât stabilităţii lui Socrate îi opune Platon mobilitatea rapsodului) vine de la Epidaur unde a ocupat locul I în arta rapsozilor. Specialitatea lui este Homer. Specialitatea lui Socrate nu este niciuna! Ion susţine că se pricepe doar la Homer, neştiind pe Hesiod sau pe Arhiloh. Socrate îl întreabă cum se poate pricepe la un poet şi la altul nu de vreme ce esenţa poeticului este aceeaşi pentru toţi! Reia o teză din *Apologia*, anume că darul lui Ion e de inspiraţie divină; operele rapsozilor nu sunt datorate artei lor ci puterii divine. Rapsodul tâlcuieşte vorba poetului iar poetul pe aceea a zeului (Barfield 2011: 18) (*Ion*, 534 d). Există o posesie a poetului şi rapsodului de către muza lui, alţii sunt posedaţi de Orfeu, Musaios sau Homer (cazul lui Ion). Socrate îi spune de altfel că nu arta ci puterea divină face din el un slăvitor neîntrecut al lui Homer. Şi dacă în *Republica* numeşte Socrate pe Homer drept un interpret al poetului, apoi rapsodul Ion nu este altceva decât un interpret al interpretului (Barfield 2011: 19).

Treptat, Socrate dovedeşte lui Ion, care se laudă că ştie tot Homer, că nu ştie de fapt decât foarte puţin sau mai nimic din Homer. Pentru că, zice Socrate, Homer pomeneşte de strategi, de pescari, de cai, medici, sclavi, cârmaci etc. Or, fiecare dintre ei îşi cunoaşte propria îndeletnicire. Meseria este o artă, iar arta este mijlocul de a cunoaşte anumite lucruri. Numărul artelor este foarte mare şi fiecare artă cunoaşte lucruri pe care nu le cunoaşte nici o altă artă. În final, Ion vede el însuşi că nu ştie nici măcar pe Homer iar Socrate îi spune la sfârşitul dialogului: „Aşa că ai să alegi drept ce vrei să fii socotit de noi: de un om rău sau de un om divin”? Răspunde Ion: „Nu e totuna, Socrate. Căci e mult mai bine să fii socotit un om divin”! Şi Socrate conchide: „Atunci ăsta e şi darul cu care te alegi de la noi, Ion. Eşti socotit ca un slăvitor al lui Homer, inspirat dar nu ştiinţific” (Platon 1993: 168) – (Socrate: „Aşadar hotărăşte-te cum vrei să treci în ochii noştri: vinovat sau inspirat de zei”? Ion: „Socrate, nu-i deloc totuna: cu mult mai frumos este să treci drept inspirat de zei”. Socrate: „Atunci să ai din partea noastră, Ion,

BDD-A31818 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:00:04 UTC)

judecata mai frumoasă: că îl slăveşti pe Homer nu stăpânind un meşteşug, ci inspirat de zei") (Platon 1976: 542 b). Iar la începutul dialogului spune Socrate despre Homer că este „cel mai mare şi mai divin dintre poeţi" (Platon 1993: 153) sau, într-o altă traducere: „cel mai bun şi mai zeiesc" (Platon 1976; 530 c).

Problema e locul de naştere al lui Ion, pomenit uneori ca fiind născut în Chios, adică tocmai locul morţii lui Homer, ceea ce ar face ca lectura dialogului şi personajul ca atare, Ion, să capete o altă semnificaţie, aproape una simbolică. Începutul dialogului ne spune însă că Ion ar fi fost din Efes. Aristotel ne spune că nu este din Chios, Diogene Laertios ne spune că este din Chios (Laertios 1997, I, IX, 120; II, V, 23; IV, VI 31; VIII, I, 8). Locuieşte multă vreme la Atena, cunoaşte pe Eschil, a fost prieten cu Sofocle, iar „un discurs al lui Socrate îi este dedicat" (Banu, Piatkowski 1984: 265) (tocmai dialogul omonim). Mai multe ne transmite Aristofan în *Pacea*, v. 832 ş. u.: Ion „s-a bucurat de multă faimă. […] Se citează ca aparţinându-i *Întemeierea* (Chiosului). […]. Era un mare erudit. Se spune că participând în Attica la un concurs unde a prezentat laolaltă un ditiramb şi o tragedie, ar fi ieşit învingător şi, ca semn de mare mulţumire, a trimis în dar atenienilor, vin de Chios" (Banu, Piatkowski 1984: 264–265). Posibil să fi fost tocmai concursul despre care este vorba la începutul dialogului *Ion* unde se spune că era din Efes! Oricum, Ion rămâne un personaj enigmatic în biografia socratică şi aceasta cu atât mai mult cu cât Socrate nu se fereşte de a-l lua peste picior! E o figură ambiguă Ion, când recită este posedat, este poet când comentează, este retor, nu doar recită Homer ci şi comentează pe Homer. Ca poet se reclamă de la vechi inspiraţi şi profeţi, ca interpret/comentator face exegeza poemelor recitate. Nu ştii dacă vine sau pleacă, nu întâmplător finalul dialogului (541 a) îl compară cu Proteu, divinitate marină care se mişcă mereu, se schimbă mereu pradă metamorfozelor (se poate transforma în leu, dragon, panteră, râu, copac, foc, apă). Socrate dimpotrivă, şi-a găsit patria şi se opune lui Ion precum conştiinţa de sine se opune entuziasmului şi conştiinţa critică se opune conştiinţei criticate pentru motivul simplu că nu poate rămâne în ea, asta dacă poate pătrunde acolo, caz în care *Ion* pare un eşec pentru Socrate, rapsodul nu e convins!

Tot din Chios este şi Prodicos, personaj în *Protagoras* (Prodicos este autorul celebrului mit „Heracle la răspântie", este creatorul studiilor despre sinonimie şi în această calitate îl parodiază Platon în acest dialog). Era încă în viaţă în anul 399 când moare Socrate şi, culmea!, „a murit la Atena, bând cucută, învinuit că ar fi corupt tinerii" (Banu, Piatkowski 1984: 334)[9]. Diogene Laertios ne spune că a dat lecţii cu plată şi că Platon îl numeşte în *Protagoras*, 316 a, „cel cu voce puternică" (Laertios 1997: IX, VIII, 50).

Până la urmă, vorba lui Horaţiu libertul, acela din *Ars poetica*[10], v. 359: – „mă indignez că şi bunul Homer uneori dormitează" – *et idem indignor quandoque bonus dormitat Homerus*; *uerum operi longo fas est obrepere somnum* (în alte variante: *Quandoque bonus dormitat Homerus*; *interdum dormitat bonus Homerus*; *quandoquidem dormitat Homerus ealiquando bonus dormitat Homerus*). Oricum,

[9] Cel puţin aşa ne spune Philostratos în *Vitae sophistarum*, I, 12.

[10] Şi care *Ars poetica* nu este altceva decât titlul unei scrisori-poem de tip didactic scrisă în hexametri şi adresată lui Lucius Calpurnius Piso, consul, şi celor doi fii ai lui Piso care cochetau cu arta tragediei (*Epistula ad Pisones*). „Horaţiu stăruie, în cuprinsul poemului, asupra problemelor artei scenice la Roma şi asupra raporturilor ei cu teatrul grec" (Cizek 1994: 311). Este în fapt un tratat de poetică, un manual.

BDD-A31818 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:00:04 UTC)

filologii alexandrini s-au bucurat, nevoie mare!, de intervenţia lui Horaţiu, asemenea şi antonomaza! Drept urmare, Homer nu a existat. A existat însă un alt poet, tot orb şi care purta acelaşi nume! şi căruia „grecii îi vor rămâne credincioşi” (Flacelière 1970: 85), asta e!, şi nu doar ei, tot asta e, seamănă cu teoria chibritului[11], o chestiune foarte serioasă de altfel, şi cu bine cunoscutul cosor al lui Moceanu din *Cel mai iubit dintre pământeni*, la fel de serioasă chestiune!

Astfel că analiştii din secolul al XIX-lea glumeau şi spuneau cum că epopeile nu erau compuse de Homer, ci de altcineva care purta acelaşi nume. Acum, gluma e că teoreticienii oralismului susţin că epopeile sunt poezii fără de autor şi nu puţini teoreticieni ai oralismului ar fi de acord cu aceasta!

Bibliografie

Aristotel 1886: *Aristotelis Qui Ferebantur Librorum Fragmenta*, Collegit Valentinus Rose, Lipsiae, in aedibus B.G. Teubneri.

Aristofan 1956: Aristofan, *Teatru*, („Pacea”, „Păsările”, „Broaștele”, „Norii”). Piesa *Broaștele* este tradusă de Eusebiu Camilar și H. Mihăescu, București, ESPLA.

Aristotel 2004: Aristotel, *Retorica*, traducere, studiu introductiv şi index de Maria Cristina Andrieş, note şi comentarii de Ştefan Sebastian Maftei, București, Editura IRI.

Aristotle 1952: *The Works of Aristotle*, translated into English under the Editorship of Sir David Ross, Volume XII, Select Fragments, Oxford at the Clarendon Press.

Arnold 1861: Matthew Arnold, *On Translating Homer: Three Lectures Given at Oxford*, London, Longman, Green, Longman, and Roberts.

Barfield 2011: Raymond Barfield, *The Ancient Quarrel between Philosophy and Poetry*, Cambridge University Press.

Borges 1969: J.L. Borges, *Las Versiones Homéricas*, in *Obras Completas*, 1923–1949, Barcelona: Emecé.

Cizek 1994: Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I, București, Societatea „Adevărul” S.A.

Drîmba 1984: Ovidiu Drîmba, *Istoria culturii şi civilizaţiei*, vol. 1, București, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Banu, Piatkowski 1984. Ion Banu, redactor coordonator în colaborare cu Adelina Piatkowski, *Filosofia greacă până la Platon*, vol. II, partea a 2-a, București, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Flacelière 1970: Robert Flacelière, *Istoria literară a Greciei antice*, traducere de Mihai Gramatopol, București, Editura Univers.

Graziosi 2002: Barbara Graziosi, *Inventing Homer. The Early Reception of Epic*, Cambridge, Cambridge University Press.

Ionescu 1996: Nae Ionescu, *Opere*, ediţie îngrijită de Marin Diaconu şi Dora Mezdrea, vol. I, București, Editura Cartier.

Iorga 1935: Nicolae Iorga, *Despre Homer*, Vălenii de Munte, Aşezământul Tipografic „Datina Românească”.

[11] Despre „teoria chibritului” povesteşte Mircea Vulcănescu în *Nae Ionescu aşa cum l-am cunoscut*. Întâmplarea are loc cu prilejul examenului de docenţă al lui Nae Ionescu. „Al treilea a pus întrebări profesorul Gusti: despre problema individului. […]. Drept răspuns, Nae Ionescu a luat de pe masă o cutie de chibrituri şi, deschizând-o, a început să răspundă foarte serios: «Ce e un individ? Iată cutia asta de chibrituri. Dacă luăm din ea un singur chibrit, de pildă…». Şi a continuat, serios, teoretizarea despre chibrit” (Vulcănescu 1992: 36–37). Un alt exemplu apare în *Cursul de teorie a cunoştinţei*, când vorbeşte despre „caracteristicile lucrului” (Ionescu 1996: lecția XII).

BDD-A31818 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:00:04 UTC)

Laertios 1997: Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, traducere de C.I. Balmuș, studiu introductiv și comentarii de Aram M. Frenkian, ediție îngrijită de Bogdan Olaru, Iași, Editura Polirom.
Nietzsche 1994: Fr. Nietzsche, *Noi, filologii*, traducere, studiu introductiv şi note de Vasile Muscă, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
Pépin 1976: Jean Pépin, *Mythe et allégorie. Les origines grecques et les contestations judéo-chrétiennes*, nouvelle édition revue et augmentée, Paris, Études augustiniennes.
Petrarca 2009: Francesco Petrarca, *Antiquis Illustrioribus / Către mai vestiții înaintași*, ediție bilingvă, introducere, traducere, note și comentarii de Mihaela Paraschiv, Iași, Editura Junimea.
Pippidi 1967: D.M. Pippidi, „Introducere" la Homer, *Iliada*, traducere în metrul original de George Murnu, studiu introductiv şi note de D.M. Pippidi, București, Editura pentru Literatură Universală.
Platon 1993: *Ion*, în Platon, *Dialoguri*, traducere de Ștefan Bezdechi, ediție îngrijită de Nicolae Râmbu, Iași, Editura Agora.
Platon 1976: *Ion*, în Platon, *Opere*, vol. II, traducere de Dan Sluşanschi şi Petru Creția, București, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Platon 1976: *Protagoras*, în Platon, *Opere* I, traducere de Şerban Mironescu, București, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Saïd 1997: Suzanne Saïd, Monique Trédé et Alain Le Boulluec, *Histoire de la littérature grecque*, Paris, PUF.
Saïd 2011: Suzanne Saïd, *Homer and the Odyssey*, English translation by Ruth Webb, Oxford University Press.
Schramm Júnior 2014 : Roberto Mário Schramm Júnior, *Homero – Prós e Contras: a Questão Homerica como um problema de tradução como uma Questão Homérica*, în „Caderno de Letras", nº 23, Jul–Jan, p. 81–108.
Smith 2014: Andrew M Smith, *Homeric Constructions: The Reception of Homeric Authority*, A Dissertation Presented to The Faculty of the Graduate School At the University of Missouri, Columbia, Professor David Schenker, Dissertation Advisor, teză susţinută în decembrie 2014, © Copyright by Andrew M Smith.
The Works of Aristotle 1952: *The Works of Aristotle*, translated into English under the Editorship of Sir David Ross, Volume XII, Select Fragments, Oxford at the Clarendon Press.
Varsos 2002: Jean Georges Varsos, *The Persistence of the Homeric Question*, thèse de Doctorat, Univ. Genève.
Vulcănescu 1992: Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu aşa cum l-am cunoscut*, București, Editura Humanitas.
Weler 2014: Agostina Weler, *Qu'est-ce que la traduction? Sur trois traductions de* ***La tâche du traducteur*** *de Walter Benjamin*, în „Annuario de Literatura Comparada", 4, p. 265–277.

About the „Homeric Questions" – The First Question

The three "Homeric questions" are: (1). Who was Homer? (2). Do the Homeric poems have one author or more? (3). By whom, when, where and how were the poems written? In this text I am interested mainly in the first question. The considerations I am going to make rise in the interval between the first and the second questions, but I am interested in the latter only insofar as it can answer the former. Homer, as we can see, leaves a lot of unanswered questions. The idea is very simple: even Homer cannot say anything about what he cannot feel, but can feel what he cannot say.

BDD-A31818 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:00:04 UTC)